

az **ÉPÍTÉSZET**
SZOBRÁSZAT
FESTÉSZET
KINCSEI

Művészettörténet · 2

A középkor művészete

Falcione Sarolta

Művészettörténet · 2

A középkor művészete

13., változatlan kiadás

Mozaik Kiadó – Szeged, 2018

Tartalom

Az ókeresztény művészet

7

A bizánci művészet

19

A népvándorlás kora

28

A román kor művészete

31

A magyar koronázási ékszerek

42

A gótika művészete

45

A reneszánsz művészete

59

Kedves gyerekek!

Ha fellapozzátok ezt a könyvet, számos olyan műalkotással találkozhattok, amelyek a régebbi korok művészetének legbecsesebb emlékei. Rendkívüli építmények, csodálatos szobrok és lenyűgöző hatású festmények beszélnek el a művészet történetét.

Azt az érzést szeretnénk kelteni, mintha egy olyan különleges múzeumban sétálnátok, amelyben összegyűjtötték a legszebb, legértékesebb emberi kéz alkotta remekműveket.

Kívánjuk, hogy a megismert műalkotások segítsenek elmélyíteni bennetek a művészet értését és szeretetét!

Könyviünk öt fejezetre tagolódik, amelyek végén összefoglaló kérdések és feladatok segítségével ellenőrizhetitek megszerzett ismereteiteket. A tananyagban való tájékozódásotokat a függelékben található szómagyarázatok és rejtvények is megkönnyítik.

Az ókeresztény művészet

2. század – 7. század

Kr. u. 64-ben Róma nagy részét pokoli tűzvész pusztította el. Kilenc napon keresztül tomboltak a lángok. Azt rebesgették, hogy a gyújtogató maga **NERO** császár. Ez természetesen nem volt igaz, de hogy a császár mentse erősen megcsorbult népszerűségét, gyorsan meg kellett találnia a „valódi” bűnöst. Nero a magukat keresztényeknek nevező zsidó közösségeket vádolta meg. Több mint kétszáz évig tartó rettenetes méretű keresztényüldözés kezdődött.

A Római Birodalom utolsó évszázadait belső hatalmi versengések és a barbár törzsek egész Európán végigsöpörő folytonos támadásai gyengítették. A politikai és gazdasági válság egyre mélyült. A birodalom a szétesés határára sodródott.

Ebben a zűrzavaros, feszültségekkel terhes időszakban jelent meg a **kereszténység** az 1. században. A „keresztény” kifejezés a latin eredetű „christianus” szóból származik, és **Krisztus-követőt jelent**. Az új vallás különösen a szegények körében terjedt gyorsan. Vigaszt jelentettek számukra az Isten előtti egyenlőséget és az evilági szenvedésekért megváltást ígérő tanok.

Mivel a keresztények elutasították a többistenhitre épülő római vallást, valamint megtagadták a császárok isteni mivoltát, **üldöztetés és halál várt rájuk**. A keresztény közösségek ezért csak a világ elől rejtetten, titokban gyakorolhatták vallásukat.

Döntő változást **CONSTANTINUS** császár (kb. 274–337) kereszténységet támogató politikája jelentett. A birodalom egysége érdekében engedélyezte a **szabad vallásgyakorlást**, visszaadta a keresztények elkobzott javait, sőt ő maga is megkeresztelkedett. Újraegyesítette a birodalmat, melynek székhelyét Róma helyett a keleti **Bizánca** helyezte át. Halála után azonban újra megindultak a hatalmi harcok, és 395-ben a **Római Birodalom végleg két részre szakadt**: Nyugatrómai és Keletrómai Birodalomra. Nyugaton Ravenna vette át rövid időre Róma szerepét, keleten a Constantinusról elnevezett Konstantinápoly lett a főváros.

A keresztény világ művészetét a nyugati területeken **ókeresztény**, keleten **bizánci** művészetnek nevezzük.

1. kép. Constantinus császár portréja (4. század)

2. kép. A Római Birodalom kettészakadása

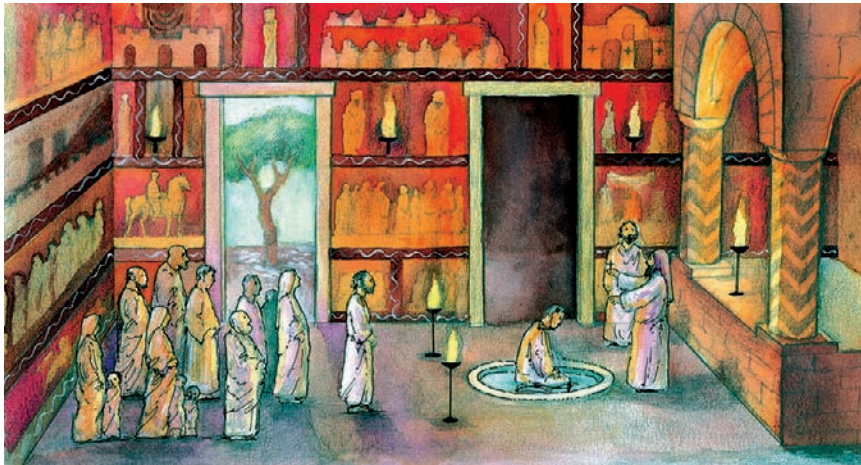
Az üldöztetések miatt a korai időszakban nem alakulhatott ki keresztény építészet. Az első Krisztus-követő közösségek **magánházakban tartották istentiszteleteiket**, a lehető legnagyobb titokban.

E házból később a *vértanúk* tiszteletére kis templomokat, ún. *titulusokat* alakítottak ki. Sajnos ezekből csak keveset ismerünk. Nagy szerencse kell a régészeknek, hogy egy-egy ilyen templomra rábukkanjanak.

A Dura Europos-i templom maradványait egy francia–amerikai expedíció tárta fel 1931-ben. Az Eufrátesz partján épült titulus két szintjén különböző méretű helyiségek voltak, melyek rendeltetésére a falfestmények utalnak.

9

3. kép. Ilyen lehetett egy ókeresztény szertartás Dura Europos templomában

Rómában törvény mondta ki, hogy temetkezni csak a városfalakon kívül, saját földterületen lehet. A termőföld viszont nagy kincs volt, így a családok sok munkával **föld alatti folyosórendszereket** ástak, és ezekben a bonyolult, méhkasszerű járatokban, a **katakombákban** helyezték el halottaikat. A pogány családok a keresztényeknek is megengedték, hogy ide temetkezzenek.

építészet

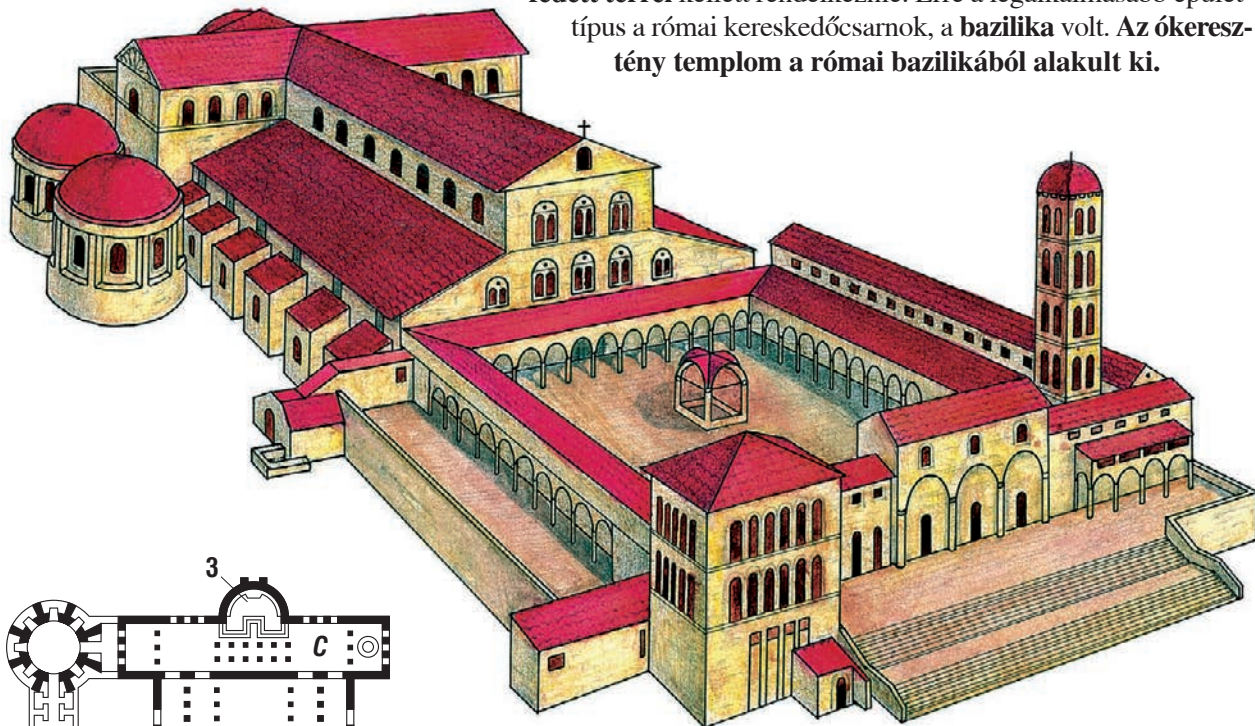

4. kép. Katakombarendszer (Róma)

5. kép. Az öt szintes Szent Callixtus-katakomba (Róma, 2. század)

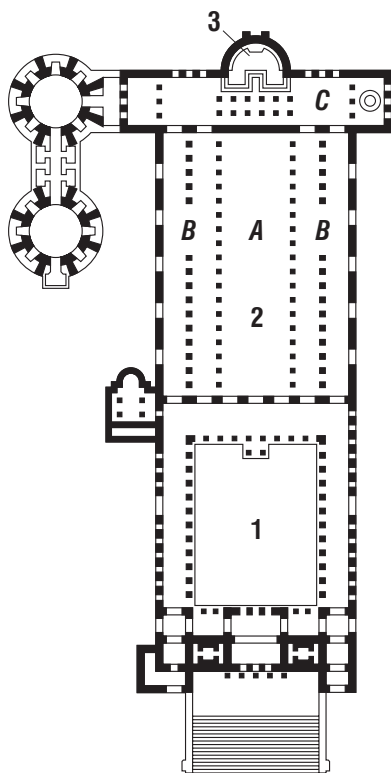
6. kép. A római Szent Péter-bazilika 1450-ben lerombolt épületének rekonstrukciós rajza

Miután a kereszténység is engedélyezett vallássá vált, Constantinus rendelkezésére egyre több nagyszabású építkezésbe kezdtek: templomépítések indultak a birodalom egész területén.

Az eddig tanult *kultuszokban** a templom csupán a kegyszobor őrzési helye volt. Az ókorban a szertartás a templom előterében, a szabad ég alatt zajlott. Az új vallás ettől merőben különbözik: *az istentisztelet ugyanis a hívők előtt folyik*, akik maguk is cselekvő részesei lettek a szertartásoknak.

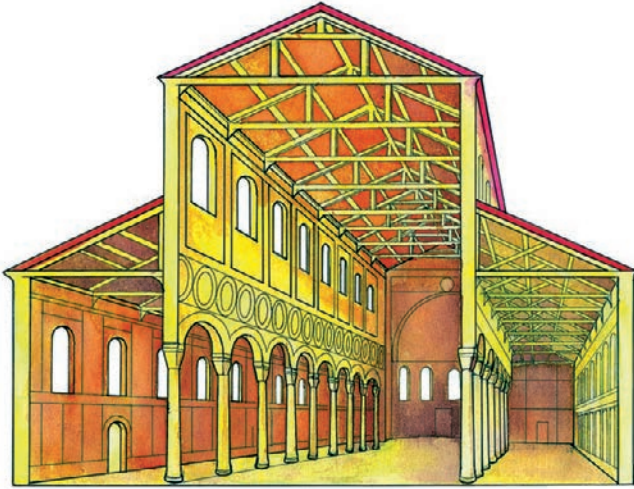
A keresztény templomnak így **nagy tömegeket befogadó, tágas, fedett térrel** kellett rendelkeznie. Erre a legalkalmasabb épület-típus a római kereskedőcsarnok, a **bazilika** volt. **Az ókeresztény templom a római bazilikából alakult ki.**

7. kép. A Szent Péter-bazilika alaprajza

Az ókeresztény bazilika három fő részre tagolható:

- (1) **Átrium:** „felül” nyitott, oszlopfolyosóval körülvelt, négyszög alaprajzú tér, melynek közepén gyakran *keresztelőkutat** helyeztek el. A még meg nem keresztelt hívők az épületben csak idáig jöhettek. Az átriumon keresztül lehetett bejutni egy díszes kapuzaton* át a *hosszházba*.
- (2) **Hosszház:** hosszanti elrendezésű épülettér, mely *három vagy öt hajós** lehet. Itt foglaltak helyet a hívők.
A magasabb *főhajót* (A) oszloposorok választják el az alacsonyabb *melékhajóktól* (B). Tetőszerkezete fából készült. Ez a korai időszakban nyitott volt (8. kép), később a padlásteret vízszintesen, *fakazettás* mennyezettel fedték el (9. kép).
A hosszház később *kereszthajóval* (C) bővült.
- (3) **Szentély** (*apszis*): a templom bejáratával szemben, a hosszház végében épített félkör alakú fülke, melyet a főhajótól egy *diadalív* különített el. Itt állt az *oltárasztal*.

8. kép. A Sant' Apollinare in Classe-templom keresztmetszeti rajza (Ravenna, 536–549)

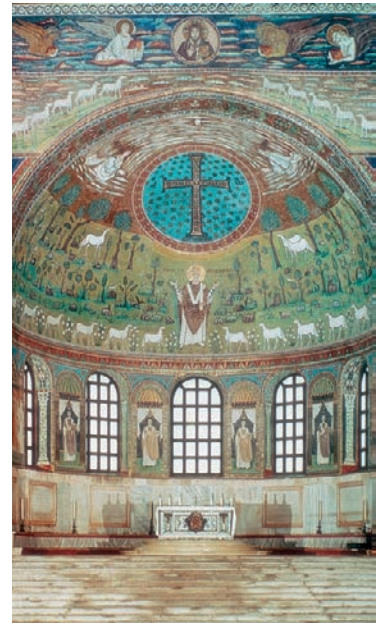

9. kép. Kazettás famennyezet (Santa Maria Maggiore-templom, Róma, 440 körül)

Az első ókeresztény templomoknak még nincs tornyuk. A 6. századtól kezdenek építeni a templomtest mellé ún. **campanilét** (ejtsd: kampaníle). Ez egy kör vagy négyszög alaprajzú **harangtorony** (10. kép).

Mivel a bazilika a hívők gyülekezőhelye volt, **belső kiképzése gazdagabb, mint külső megjelenése**. Jól példázza ezt a ravennai *Sant' Apollinare in Classe-templom*.

10–11. kép. A Sant' Apollinare in Classe-templom. Az egyszerű homlokzat mozaikokkal gazdagon díszített belsejébe rejti

1. A képek és a keresztmetszeti rajz alapján készítsd el a Sant' Apollinare in Classe-templom makettjét papírból és kartonból! Figyelj az arányokra!
2. Nézz utána a harangkészítés történetének, technikájának!

A gótika művészete

13. század - 15. század

A középkori Európában a 12. századtól jelentős gazdasági és társadalmi változás ment végbe. Az emberek gondolkodását ugyan továbbra is a keresztény vallás határozta meg, de a gazdasági fejlődés egy új társadalmi réteget hozott létre. Megszületett a **polgárság**, mely lassan elfordult az egyháznak csak a túlvilági boldogságot hirdető, a földi jólétet háttérbe helyező tanaitól, és az evilági örömeiket tartotta fontosnak.

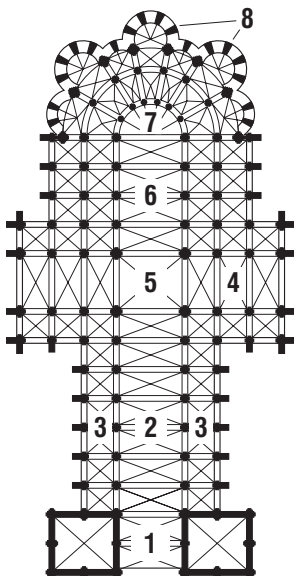
Fellendült a céhes ipar, ami a városokba vonzotta a mesterembereket. A városi kultúra egy új stílus létrejöttét segítette elő.

1. kép. Egy gazdag polgár háza Bourges-ban (ejtsd: burzs) a 15. század közepén

építészet

2. kép. Gótikus templom alaprajza

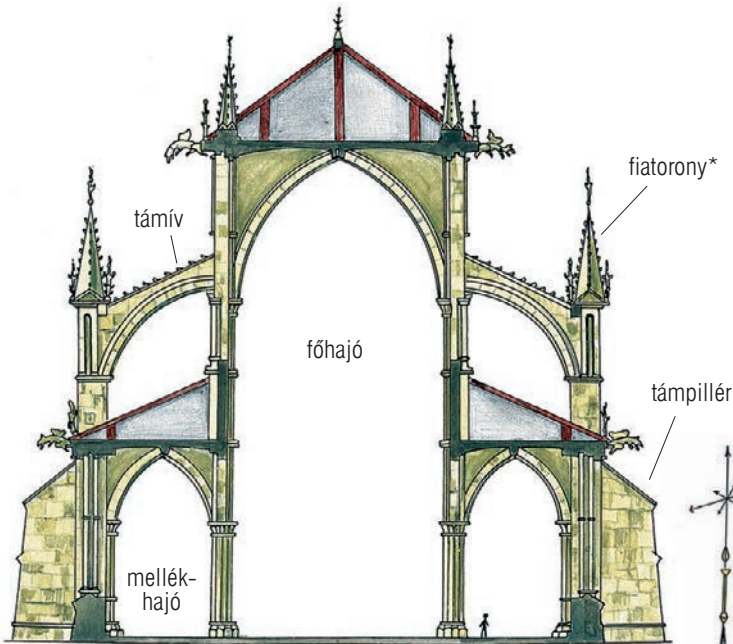

A gótika **Franciaországban** született meg, ahonnan egész Európában elterjedt. Franciaország, Anglia, Németország, Csehország, Ausztria és Magyarország területén pedig különösen sokáig virágzott. Az olaszok által „gótikusnak”, azaz barbárnak nevezett művészet csak Észak-Itáliáig jutott; olasz földön tovább éltek a romanika hagyományai.

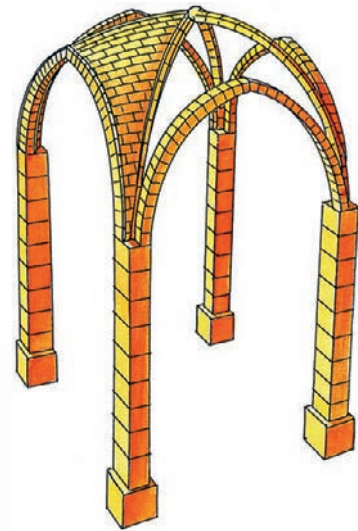
A gótikában is az **építészeté** a vezető szerep. **Feladata az volt, hogy nagy tömegek befogadására alkalmas, tágas belső tereket alakítson ki.**

A gótikus templomnál alaprajzilag a hosszanti elrendezés érvényesül: az **előcsarnok** (1) után a **főhajó** (2) **mellékhajókkal** (3) és **kereszthajóval** (4) tagolja a teret. A négyzeti torony helyett ún. **huszártornyot** (5) építettek, amely kimagaslott a templomtestből. A **kórus** (6) sokszögletűvé vált. A körüljárható **szentélyt** (7) **kápolnakoszorúval*** (8) vették körül.

A fő újítás az épületek függőleges megnyújtása, az oldalfalak elvékonyítása, az ablakok méretének megnövelése volt. Ezek technikai háttere a **csúcsíves keresztboltozat**, amelynek terhet **oszlopkötegekből álló pillérrendszer** tartotta.

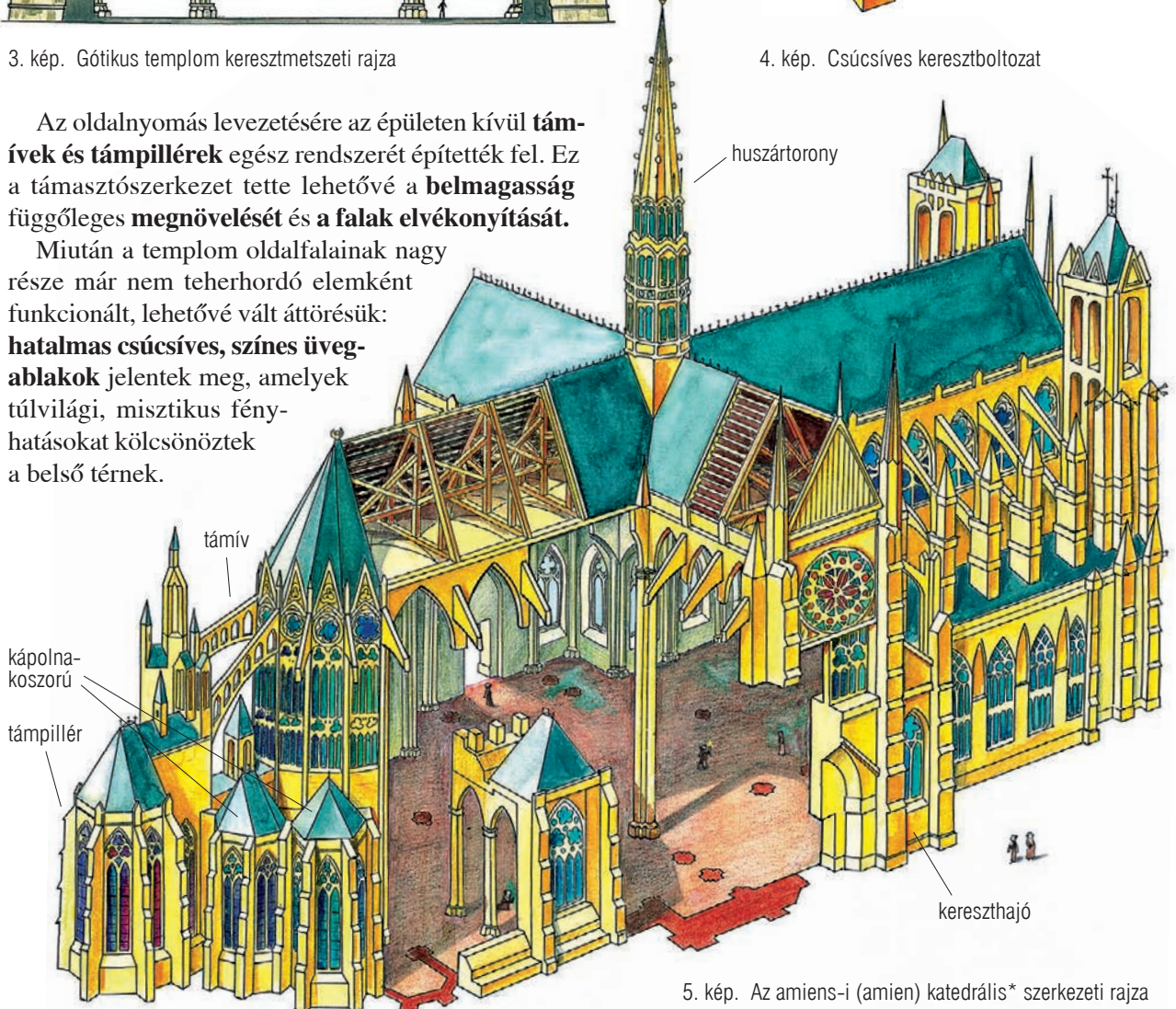
3. kép. Gótikus templom keresztmetszeti rajza

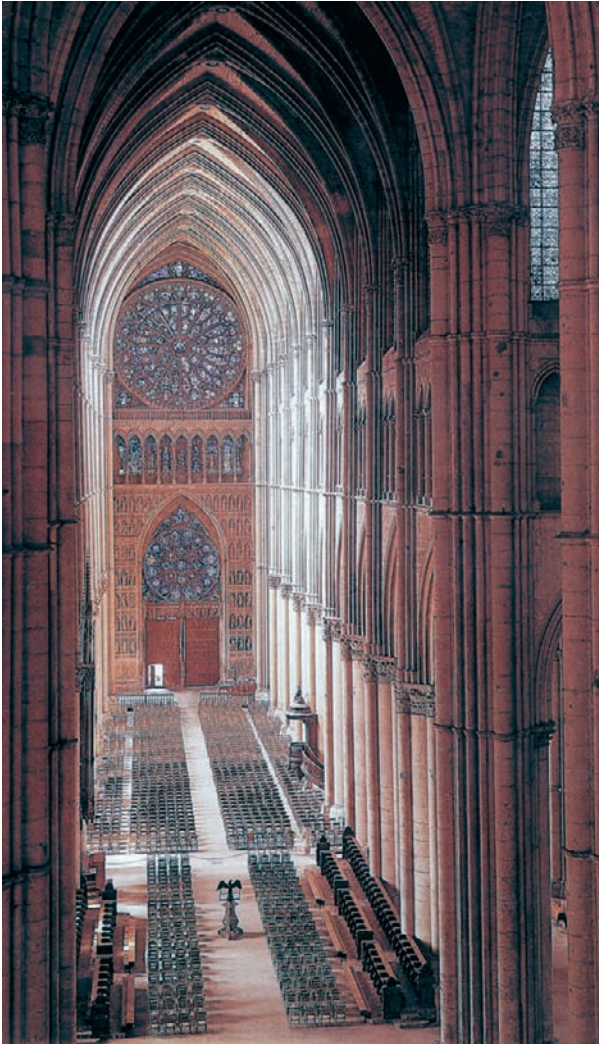
4. kép. Csúcsíves keresztboltozat

Az oldalnyomás levezetésére az épületen kívül **támvívek és támpillérek** egész rendszerét építették fel. Ez a támasztórendszer tette lehetővé a **belmagasság függőleges megnövelését és a falak elvékonyítását**.

Miután a templom oldalfalainak nagy része már nem teherhordó elemként funkcionált, lehetővé vált áttörésük: **hatalmas csúcsíves, színes üvegablakok** jelentek meg, amelyek túlvilági, misztikus fényhatásokat kölcsönöztek a belső térnek.

5. kép. Az amiens-i (amien) katedrális* szerkezeti rajza

6. kép. A reimsi katedrális belső tere (1211–14. sz. közepe)

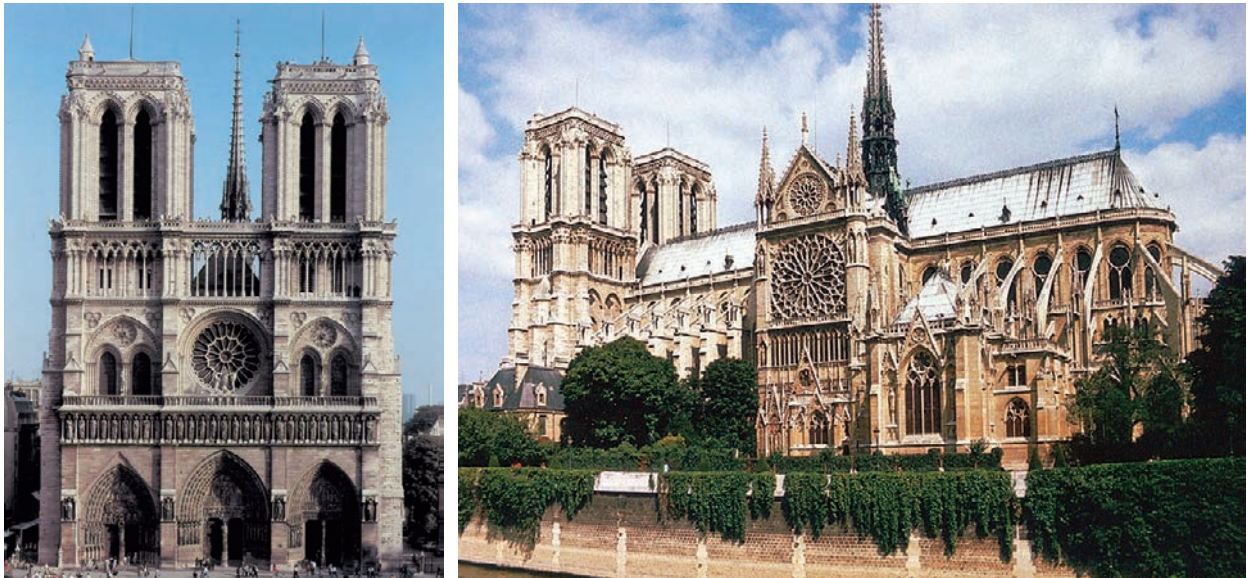
7. kép. A párizsi Notre-Dame-templom belső tere (1163–1250)

A román kori templom komor hatását a vaskos, nehéz falakból áradó biztonság érzete hatotta át. Míg a romanika szigorú határozottsággal zárta le a teret, addig a gótika erőteljes lendülettel tört az égbe. A **gótikus térélmény** teljesen más jellegű volt: a belépő hívő számára maga a **mennyeország**, illetve annak földi mása jelent meg.

Az új építészeti stílus meghódította Európát. A városok egymással versengve építették a gótikus templomokat, katedrálisokat, lenyűgöző remekműveket hagyva az utókorra.

1. Hasonlítsd össze a gótikus és a román templomok belső térélményét!
Használd a 35. oldal 8. képét!

8–9. kép. A párizsi Notre-Dame (1163–1250) nyugati és déli homlokzata

A gótikus katedrálisok kiváló példája a **párizsi Notre-Dame**. Nyugati homlokzata függőleges osztású. **Három dúsan faragott bélétes kapuzaton** keresztül juthatunk a belső térbe. A hármas kapuzat fölött **szoborgaléria** látható, mely ellensúlyozza a függőleges tagoltságot. A közepen elhelyezett ún. **mérműves** (kőrácsos) **rózsablak** és a **csúcsíves ablakok** a homlokzat ékességei. E fölött **vakárkádok sora** díszíti az épületet.

A világi (köznapi) építészeti is felhasználta az új stílus vívmányait. Sorra épültek a **várak**, **kastélyok**, **városházák**, **céhházak***, **ispotályok***.

10. kép. Díszes ispotályépület

11. kép. Vajdahunyad vára Erdélyben (1452 körül)

2. Tervezz középkori várat! Vázlataid alapján készítsd el kartonpapírból a makettet!
3. Nézz utána, melyik magyar király született Vajdahunyad várában!